

УДК 330.341.1:67/.68(477.51)

Х.І. Штирхун, аспірант

Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

ФІНАНСОВИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

К.И. Штырхун, аспирант

Черниговский национальный технологический университет, г. Чернигов, Украина

ФИНАНСОВОЕ СОСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ ЛЕГКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ ЧЕРНИГОВСКОЙ ОБЛАСТИ

Khrystyna Shtyrkhun, PhD student

Chernihiv National Technological University, Chernihiv, Ukraine

THE FINANCIAL STATE AND PROBLEMS OF DEVELOPMENT OF LIGHT INDUSTRY IN CHERNIHIV REGION

Проаналізовано фінансовий стан підприємств легкої промисловості Чернігівської області на основі показників їх діяльності та виявлено проблеми, що стримують їх розвиток.

Ключові слова: легка промисловість, виробництво продукції, обсяг реалізованої продукції, текстильне виробництво, рентабельність, інвестиційно-інноваційний розвиток.

Проанализировано финансовое состояние предприятий легкой промышленности Черниговской области на основе показателей их деятельности и выявлены проблемы, сдерживающие их развитие.

Ключевые слова: легкая промышленность, производство продукции, объем реализованной продукции, текстильное производство, рентабельность, инвестиционно-инновационное развитие.

This article examines the financial state of light industry in Chernihiv region based on the main indicators of companies activity and finds the problems of their development.

Key words: light industry, production, sales volume, textile production, profitability, investment and innovation development.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку України легка промисловість як одна із галузей виробництва, що покликана задовольняти першочергові потреби людей, знаходиться у надзвичайно важкому стані. Останнім часом через експансію імпорту виробів спостерігаються тенденції до зниження ефективності та обсягів виробництва на підприємствах легкої промисловості України. Частка вітчизняної продукції на внутрішньому ринку України становить близько 20 % [1]. Крім того, підприємства легкої промисловості характеризуються низькою інвестиційно-інноваційною активністю та незадовільними фінансовими результатами, що потребує більш глибокого дослідження наявних проблем та причин їх виникнення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми та особливості розвитку вітчизняних підприємств легкої промисловості розглядалися у роботах таких учених: І.О. Тарасенко, І.О. Максименко, О.Б. Соколовський, Н.С. Миколайчук, І.М. Грищенко, М.П. Денисенко, В.В. Лойко, Д.М. Лойко, Е. Гоцуенко та багатьох інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. На сьогодні постає необхідність повернення втрачених позицій підприємств легкої промисловості України, які були заявлені раніше, завдяки широкому асортименту продукції, її високій якості та конкурентоспроможності. У зв'язку з цим аналіз фінансового стану вітчизняних підприємств легкої промисловості та виявлення факторів, що стримують їх розвиток, є особливо актуальними.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є аналіз фінансового стану підприємств легкої промисловості України, виявлення проблем, що стримують їх розвиток, та пошук шляхів покращення фінансових результатів галузі.

Виклад основного матеріалу. Підприємства легкої промисловості Чернігівської області є досить потужними. Значну роль у текстильній промисловості відіграють такі підприємства, як ПрАТ "Камвольно-суконна компанія «Чексіл»", яке виробляє понад 85 % загальнодержавного обсягу вовняних тканин; ТОВ «Новофіл» – єдиний виробник

оплетеної еластомірної нитки в Україні. Виробництво є екологічно чистим, технологія оплетення нитки є новою для нашої країни [5].

Проте частка основної продукції текстильного виробництва Чернігівської області в Україні з кожним роком зменшується, що свідчить про занепад галузі та вказує на необхідність її відродження. Зокрема, відбулося значне скорочення частки виробництва вовняних тканин (на 37,1 %) у 2010 році та хімічних волокон (на 45,6 %) у 2009 році (рис. 1).

Рис. 1. Питома вага основної продукції текстильного виробництва Чернігівської області в Україні
Джерело: побудовано автором на основі [3; 7; 8; 9].

Підприємства легкої промисловості значно залежать від сировинної бази АПК України. За останні 5 років посівні площі під льон-довгунець скоротилися на 95,7 % [2, с. 157]. Внаслідок чого в Чернігівській області спостерігається значне скорочення виробництва льону розволокненого у порівнянні з 2005 роком на 94,5 %, а виробництво тканин скоротилося на 60,7 %. Через дефіцит та низьку якість вітчизняної вовни підприємства вдаються до імпорту сировини за значно підвищеними тарифами. Крім того, така залежність із року в рік зростає, що значно впливає на собівартість продукції, що випускається.

Темпи зростання обсягів виробництва продукції підгалузі легкої промисловості «Текстильне виробництво; виробництво одягу, хутра та виробів з хутра» Чернігівської області до 2009 року перевищували загальноукраїнські. Проте у 2009 році відбувся значний спад виробництва як в Україні, так і в Чернігівській області (причому в Україні обсяг виробництва цього виду продукції зменшився на 28 %, в Чернігівській області – аж на 54,1 % до 2008 року). Така ситуація пояснюється наслідками світової фінансово-економічної кризи, в результаті якої підприємства не могли отримати короткострокові кредити на поповнення обігових коштів для закупівлі сировини та матеріалів. У 2010 році на національному рівні галузь починає відроджуватись, проте виробництво у Чернігівській області зберігає тенденцію до зниження (табл. 1).

Таблиця 1

Індекси обсягів виробництва продукції підгалузі легкої промисловості «Текстильне виробництво; виробництво одягу, хутра та виробів з хутра» (до попереднього року, %)

Регіон	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Україна	102,6	95,2	97,0	88,2	72,0	109,5	108,6	97,1
Чернігівська область	100,3	95,9	97,7	91,6	45,9	98,3	93,0	90,0

Джерело: складено автором на основі [3; 7; 8; 9].

Відсутність ефективного підґрунтя для розвитку підприємств легкої промисловості, а саме нормативно-правової бази та фінансової допомоги з боку держави унеможливує фактичне виконання прогностичних показників, що визначені регіональними програмами розвитку Чернігівської області.

Зокрема, за програмою соціально-економічного розвитку Чернігівської області на 2010 рік [4] у 2010 році прогнозувалося збільшення обсягів виробництва продукції легкої промисловості на 3,0 % за рахунок інтенсивних факторів, одним з яких було впровадження: нових технологій виробництва і оброблення пряжі та тканин на ЗАТ «Камвольно-суконна компанія «Чексіл»». Але фактично приріст становив 1,1 %.

За програмою соціально-економічного розвитку «Чернігівщина–2015. Спільний шлях до добробуту» Чернігівської облдержадміністрації [5] у 2011 році прогнозувалося нарощування обсягів виробництва продукції легкої промисловості на 4,2 % у 2011 році та на 3,8 % у 2012 щодо попереднього року. Проте фактично галузь показала набагато гірші результати, що не досягли навіть рівня 2010 року: протягом 2011-2012 років спостерігається занепад галузі та скорочення обсягів виробництва на 6,4 % та 10 % відповідно (табл. 1).

Враховуючи те, що частка реалізованої промислової продукції Чернігівської області у 2012 році становила 1,4 % від загальноукраїнського обсягу, питома вага реалізованої продукції підприємств легкої промисловості Чернігівської області в Україні займає більшу частку – 4,2 %, хоча і має тенденцію до зниження (у 2006 році вона становила 8,6 % серед 24 областей, а частка реалізованої продукції підприємств, що займалися виробництвом текстилю, одягу та хутра, – 11,3 %). Дані свідчать про важливість галузі області у промисловості України загалом (рис. 2).

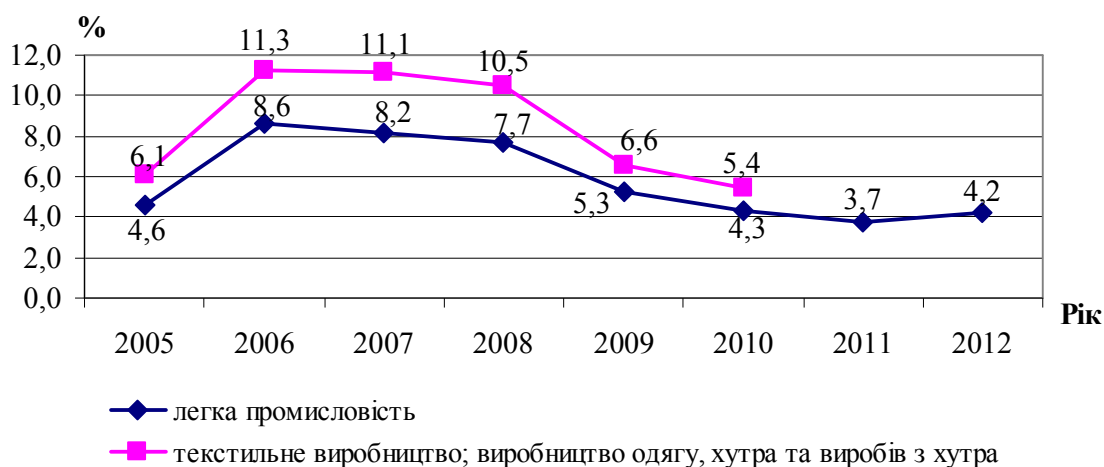

Рис. 2. Питома вага реалізованої продукції легкої промисловості Чернігівської області в Україні
Джерело: побудовано автором на основі [3; 7; 8; 9].

Частка легкої промисловості України становить лише 0,7 % від загального обсягу реалізованої продукції по промисловості (у 2005 році вона дорівнювала 1,1 %). А у Чернігівській області – 2,1 % (у 2006 році питома вага дорівнювала 7,5 % загального обсягу реалізованої продукції по промисловості області). Все це свідчить про переорієнтацію промисловості і водночас занепад галузі, яка за кордоном забезпечує надходження до бюджету до 20 %.

Внаслідок світової фінансово-економічної кризи, неплатоспроможності населення та контрабандного імпорту неякісного, проте дешевого одягу, у тому числі одягу групи «секонд-хенд», обсяг реалізованої продукції підприємств, що займаються виробництвом текстилю, одягу та хутра, у 2009 році скоротився у Чернігівській області на

41,5 %, проте в Україні цей спад становив лише 7 %. Проте слід відзначити помірні стабілізаційні процеси, що відбуваються у легкій промисловості з 2010 року. Обсяг реалізованої продукції легкої промисловості у 2012 році у Чернігівській області становив 416 млн грн, що на 12,5% більше, ніж у 2010 році (в Україні зростання склало – 16,5 %) (табл. 2). Зокрема, у 2012 році значну частину обсягу реалізованої продукції у Чернігівській області забезпечили, переважно, два підприємства – ТОВ «Новофіл» (2-е місце у рейтингу підприємств області з обсягом реалізації від 50 до 100 млн грн) та ПАТ "Камвольно-суконна компанія «Чексіл»" (24-е місце у рейтингу – 114,2 млн грн).

Таблиця 2

Обсяг реалізованої промислової продукції легкої промисловості (за 2005-2012 рр.)

Галузь	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Україна, млрд грн								
Легка промисловість	5,0	6,1	7,0	8,2	7,5	8,5	10,0	9,9
Виробництво одягу, хутра та виробів з хутра	3,6	4,2	4,9	5,7	5,3	6,0	7,2	7,7
Чернігівська область, млн грн								
Легка промисловість	232,2	530,0	575,2	633,7	395,0	369,7	373,9	416,0
Виробництво одягу, хутра та виробів з хутра	223,0	472,8	550,7	594,4	347,5	326,1	–	–

Джерело: складено автором на основі [3; 7; 8; 9].

Через брак обігових коштів для закупівлі сировини, допоміжних матеріалів та запасних частин підприємства швейної промисловості втратили свою конкурентоспроможність та, щоб вижити, вдаються до співпраці з іноземними фірмами на давальницьких умовах, що використовують українських працівників як дешеву робочу силу. Наприклад, ПрАТ ЧШФ «Елегант», ПрАТ «ТК-Стиль» шиють одяг на замовлення, отримуючи усю необхідну фурнітуру, тканини та зразки. Постачальниками сировини для ПрАТ ЧШФ «Елегант», які водночас є і замовниками, є компанії «Ленер Кардьє» (Франція); «Ордиполь» (Польща); Каррал (Швеція); «Полярис» (Австрія). При цьому ефективно працюючі підприємства не забезпечують мінімальні соціальні потреби своїх працівників.

Заробітна плата працівників, що зайняті у виробництві текстилю, одягу та хутра, у 2012 році становила 1 750 грн. Крім того, вона є однією з найнижчих в області та становить 65,2 % до середнього рівня у промисловості (2 685 грн).

Такі тенденції призводять до відтоку висококваліфікованих працівників, бо підприємства не в змозі виконувати умови контрактів. Внаслідок чого у 2012 році відбувається відтік кадрів, що зайняті у виробництві текстилю, одягу, хутра (у 2012 році кількість працюючих становила 3 535 осіб, або 8,4 % від загального числа штатних працівників Чернігівської області, що на 11,4 % менше, ніж у 2011 році). А у порівнянні з 2005 роком кількість працюючих зменшилася вдвічі, що ще раз підтверджує занепад галузі та збільшення рівня безробіття у цій галузі.

Однією з вагомих проблем підприємств, які займаються виробництвом текстилю, одягу, хутра та виробів з хутра (ТОХ), є високий ступінь зношення основних засобів, що негативно впливає на собівартість продукції та продуктивність праці. З кожним роком спостерігається зростання коефіцієнта зношення основних фондів: у 2005 році він становив 43,9 %, натомість нині він знаходиться на рівні 50 %, а показник оновлення основних фондів становить лише 2 %. Тому першочерговим завданням підприємств легкої промисловості є оновлення техніко-технологічної бази (табл. 3).

Поява на світовому ринку нових технологічних продуктів стимулює підприємства легкої промисловості як України, так і Чернігівської області до активного розгляду можливостей їх практичного застосування. Проте вітчизняні підприємства легкої про-

мисловості не мають достатньо власних коштів та зовнішнього фінансування, у тому числі, підтримки держави, у запровадженні нових технологій та продуктів.

Таблиця 3

*Ступінь зношення та коефіцієнт оновлення основних засобів підприємств ТОВ
у Чернігівській області (2005-2010 рр.)*

Техніко-технологічна база	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Ступінь зношення	43,9	39,7	41	39,5	41,6	48,6
Ступінь оновлення	2,7	16	10,7	21,5	2,9	2,2

Джерело: складено автором на основі [7; 8].

Найбільші інвестиційні вкладення в основний капітал підприємств текстильного виробництва були зроблені у 2008 році (зростання на 823,2 % або 44 377 тис. грн), внаслідок чого підприємства ТОВ оновили своє устаткування. Камвольно-суконна компанія «Чексіл» на 90 % провела технічне переозброєння суконного виробництва і запровадила новітні технології, що позитивно вплинуло на показники ступеня зношення (39,5 %) та оновлення основних засобів (21,5 %) (табл. 3). З 2008 року обсяг капітальних інвестицій значно скорочується.

Внаслідок цього у 2012 році кількість підприємств легкої промисловості, що впроваджували новачки (7 або 30,4 %), зменшилася у порівнянні з 2011 роком (9 підприємств або 39,1 %) [10]. За останні роки підприємства легкої промисловості зовсім не впроваджували нові технологічні процеси, проте у 2011 році підприємствами легкої промисловості (ПП «Н-Сіверська бавовняно-ткацька фабрика», ПрАТ «Сіверянка» та ін.) було освоєно виробництво 4 інноваційних видів продукції [6]. У 2012 році промисловими підприємствами Чернігівської області було освоєно виробництво 42 інноваційних видів продукції, серед яких 5 (або 12 %) – підприємствами легкої промисловості. Проте у порівнянні з 2009 роком цей показник зменшився вдвічі.

Вищеперераховані проблеми підприємств легкої промисловості Чернігівської області безпосередньо впливають на їх фінансові результати.

Значне зростання цін на сировинні та паливно-енергетичні ресурси та неспроможність підприємств поповнити свої обігові кошти для їх закупівлі призвело до зниження операційної рентабельності підприємств легкої промисловості. У 2008 році показник для підприємств текстильного виробництва становив 7,2 %, а для підприємств, що виготовляють одяг, хутро та вироби з хутра, – 9,2 %. У 2012 ж році спостерігається значне погіршення фінансових результатів підприємств (табл. 4).

Текстильне виробництво – одна з галузей, що отримали найбільші збитки у Чернігівській області в 2012 році –15,7 млн грн.

Таблиця 4

*Рентабельність операційної діяльності підприємств легкої промисловості у
Чернігівській області (2005-2010 рр.), %*

Галузь	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Текстильне виробництво	6,8	1,9	4,2	7,2	5,8	-0,3	-1,0	-0,2
Виробництво одягу, хутра та виробів з хутра	5,8	6,5	4,7	9,2	4,4	4,6	2	1,6

Джерело: складено автором на основі [7; 8; 9].

За підсумками роботи підприємств легкої промисловості Чернігівської області одомо висновку, що підприємства працюють неефективно. Більш третини підприємств легкої промисловості як по Україні, так і в Чернігівській області, є збитковими, що ще раз підтверджує необхідність реанімації підприємств легкої промисловості, насамперед, в інтересах держави, адже за кордоном саме ця галузь дозволяє сформувати до 20 % бюджету (табл. 5).

Таблиця 5

Збитковість підприємств легкої промисловості (відсотків до загальної кількості)

Галузь	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Чернігівська область								
Легка промисловість	41,4	36,7	30,1	32,9	32,9	42,9	32,4	35,7
Текстильне виробництво	44,7	41,9	27,8	27,0	32,3	53,3	46,2	37,0
Виробництво одягу, хутра та виробів з хутра	39,1	31,7	31,7	35,0	35,9	35,3	22,2	35,1
Україна								
Легка промисловість	–			38,5	36,8	38,4	33,4	37,6

Джерело: складено автором на основі [3; 7; 8; 9; 10].

Незважаючи на те, що частка збиткових підприємств легкої промисловості Чернігівської області у 2012 році у порівнянні з 2011 роком зросла на 3,3 %, дуже позитивним моментом є те, що кількість збиткових підприємств текстильного виробництва після стрімкого зростання (на 21 % у 2010 році) скоротилася до 37 % у 2012 році, чого не можна сказати про підприємства, що виготовляють одяг, хутро та вироби з хутра (частка збиткових підприємств зросла на 12,9 %).

Усе це підтверджує необхідність запровадження нових дієвих заходів щодо пошуку надійних сировинних партнерів, залучення інвестицій у розвиток маркетингового забезпечення інноваційної продукції та задоволення попиту, передусім, населення України.

Висновки і пропозиції. Аналіз статистичних даних підприємств легкої промисловості Чернігівської області та України за 2005-2012 роки показав негативні тенденції до занепаду галузі та значне зниження конкурентоспроможності як підприємств, так і продукції, що випускається ними.

Дослідження дало змогу визначити основні проблеми, що стримують розвиток підприємств легкої промисловості, серед них:

- нестача власної сировинної бази, значний імпорт закордонної сировини за підвищеними тарифами та зростання цін на енергоносії;
- високий рівень конкуренції із нелегально ввезеними товарами легкої промисловості на територію України у вигляді гуманітарної допомоги та «секонд-хенду»;
- високий рівень конкуренції як із продукцією Азії на Туреччини, так і підприємств з інших регіонів України;
- зниження купівельної спроможності населення, яке обирає купувати більш дешевий, проте неякісний одяг, що ввозиться на територію України;
- відсутність державної підтримки та несприятливі умови для конкуренції підприємств легкої промисловості в Україні;
- низький рівень інвестиційної та інноваційної привабливості підприємств.

Проте найголовнішим стримуючим фактором розвитку підприємств легкої промисловості Чернігівської області є високий ступінь зношення основних засобів, що призводить до:

- випуску неконкурентоспроможної продукції;
- завищення собівартості продукції;
- низької продуктивності праці (що, у свою чергу, впливає на рівень заробітної плати працівників та спричиняє відтік кадрів).

Зробимо акцент на проблемах, на які підприємства легкої промисловості Чернігівської області здатні зреагувати. Зокрема, це:

- низький рівень маркетингових досліджень;
- відставання від загальносвітових тенденцій у моді;
- відсутність аналізу можливої кооперації підприємств;

- низький рівень запозичення вітчизняними підприємствами легкої промисловості нових напрямків та розробок інших держав, які користуються попитом на світовому ринку.

Таким чином, основною місією підприємств легкої промисловості Чернігівської області повинно бути забезпечення споживачів високоякісною продукцією за конкурентними цінами, а також збільшення своєї частки на вітчизняному ринку та вихід на закордонні шляхом:

1. Запозичення вітчизняними підприємствами легкої промисловості нових напрямків та розробок інших держав, які користуються попитом на світовому ринку (у тому числі застосування спеціального технологічного обладнання іноземного виробництва, що має покращені експлуатаційні властивості – високу продуктивність, багатофункціональність, високий рівень автоматизації швейних операцій), та аналіз можливої кооперації підприємств регіону між собою задля досягнення синергетичного ефекту.

2. Активізації маркетингових досліджень (виявлення потреб, на які можна зреагувати) та розробки інноваційної продукції, що зацікавить споживача.

3. Формування нових ринків збуту як зарубіжних, так і вітчизняних через:

3.1. Проведення досліджень щодо визначення нових ринків та про можливість виходу на них.

3.2. Розроблення та впровадження програм стимулювання збуту.

Для підприємств легкої промисловості необхідна підтримка держави, а саме не планова, а фактична реалізація регіональних програм розвитку, які в результаті повинні призвести до позитивного ефекту як для підприємств галузі, так і збільшення надходжень до бюджету. Одним із необхідних заходів на рівні держави також повинно стати відновлення посівів льоноволокна та бавовни на території України, що значно зменшить витрати підприємств легкої промисловості на закупівлю сировинних ресурсів, необхідних для виготовлення продукції.

Список використаних джерел

1. *Державна* програма активізації розвитку економіки на 2013-2014 роки. [Електронний ресурс] // Урядовий портал. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=246247059.
2. Лойко В. В. Стан та перспективи розвитку легкої промисловості в контексті економічної безпеки України / В. В. Лойко, Д. М. Лойко // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. – 2013. – № 2. – С.155-161.
3. *Офіційний сайт* Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. *Програма* соціально-економічного розвитку Чернігівської області на 2010 рік [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Департаменту економічного розвитку Чернігівської обласної державної адміністрації. – Режим доступу : <http://economy.cg.gov.ua>.
5. *Програма* соціально-економічного розвитку «Чернігівщина–2015. Спільний шлях до добробуту» [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Департаменту економічного розвитку Чернігівської обласної державної адміністрації. – Режим доступу : <http://economy.cg.gov.ua/index.php?id=6616&tp=1&pg=>.
6. *Середньострокова* Програма промислового розвитку Чернігівської області до 2015 року [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Департаменту економічного розвитку Чернігівської обласної державної адміністрації. – Режим доступу : <http://economy.cg.gov.ua/index.php?id=6605&tp=1&pg=>.
7. *Промисловість* Чернігівщини у 1995-2008 роках : статистичний збірник / Головне управління статистики у Чернігівській області. – Чернігів, 2009. – 119 с.
8. *Промисловість* Чернігівщини у 1995-2010 роках : статистичний збірник / Головне управління статистики у Чернігівській області. – Чернігів, 2011. – 96 с.
9. *Промисловість* Чернігівщини у 1995-2012 роках : статистичний збірник / Головне управління статистики у Чернігівській області. – Чернігів, 2013. – 92 с.
10. *Статистичний* щорічник Чернігівщини за 2012 рік / Головне управління статистики у Чернігівській області. – Чернігів, 2013. – 461 с.